Blogi

Digitalisaatio haastaa ja edistää talousosaamista

Talousosaaminen | 31.01.2019 | Tytti Tanninen

KIRJOITTAJA

Tytti Tanninen

Talouslukutaito on merkityksellistä yksilölle jo pelkästään yleisen elämänhallinnan kannalta.

Talousosaaminen tarkoittaa muun muassa kykyä ottaa taloudellista vastuuta ja tehdä taloudellista hyvinvointia edistäviä päätöksiä. Talouslukutaitoa[1] voidaan suppeimmillaan arvioida pelkkää taloudellista tietämystä mittaavilla kysymyksillä. Näillä kysymyksillä selvitetään, kuinka hyvin ihmiset tuntevat talouden peruskäsitteet, kuten inflaation, riskin hajauttamisen ja korkoa korolle -ilmiön. Joissakin kattavammissa lähestymistavoissa mitataan taloudellisen tietämyksen lisäksi myös taloudellista käyttäytymistä ja taloudellisia asenteita[2].

Oletko joskus päättänyt valita ranskalaiset porkkanoiden sijaan, vaikka olet tiennyt jälkimmäisten olevan terveellisempi vaihtoehto? Asenteet voivat vaikuttaa käyttäytymiseen, vaikka tietämyksessä ei olisi puutteita. Vaikka tiedon perusteella olisi mahdollista tehdä järkevin mahdollinen päätös, sitä ei kuitenkaan välttämättä tehdä – silloinkaan, kun kyse on omasta taloudesta. Olennaista on, että päätöksenteolle joka tapauksessa tarjotaan riittävä tiedollinen perusta. Siksi myös talousosaamisen edistämisen parissa työskentelevien toimijoiden on tärkeää tarjota laadukasta ja selkeää tietoa talousaiheista ja siten varmistaa mahdollisimman hyvä pohja kaikenikäisten taloudelliselle päätöksenteolle.

Talouslukutaito on merkityksellistä yksilölle jo pelkästään yleisen elämänhallinnan kannalta. Tunne raha-asioiden hallinnasta parantaa elämänlaatua ja vähentää stressiä. Hyvät taloustaidot ovat erityisen tärkeitä etenkin elämän murrosvaiheissa, joissa elintaso voi heikentyä merkittävästi. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi omilleen muuttaminen ja taloudellinen itsenäistyminen, avioero, sairastuminen, työttömäksi jääminen tai eläköityminen. Oman talouden hallinta eli hahmotuskyky siitä, millaiset tulot ja menot itsellä on, parantaa näkemystä omasta

taloudellisesta liikkumavarasta ja mahdollisuuksista varautua pahan päivän varalle. Olennaista on osata suhteuttaa menot tuloihin: mikäli menot ylittävät toistuvasti tulot, on vaarana ylivelkaantuminen. Ylivelkaantumisella on myös yhteiskunnallisia ulottuvuuksia: laaja-alainen velkaantuminen voi heijastua koko yhteiskunnan häiriönsietokykyyn ja muodostaa järjestelmäriskin[3]. Talouslukutaito on tärkeää siis myös rahoitusjärjestelmän vakauden näkökulmasta.

Myös ulkoisen toimintaympäristön muutokset voivat luoda haasteita taloudenhallinnalle. Kun kansantaloudella menee heikommin, vaatii tämä sopeutumista myös yksilöltä. Innovaatiot puolestaan muuttavat sitä, miten on totuttu kuluttamaan. Mobiililaitteiden ja verkon kautta tuotteet ja palvelut ovat ostettavissa milloin, missä, ja mistä vain. Harkintaa vaativia taloudellisia päätöksiä on helppo tehdä nopeasti ja harkitsematta, koska digitalisaatio on vienyt maksamista huomaamattomampaan suuntaan - mukaan lukien erilaisten luottosopimusten solmiminen. Kuluttajista kerätty tieto mahdollistaa yhä kohdennetumman mainonnan, mikä yhdessä helpon maksamisen kanssa voi yllyttää heräteostoksiin. Hyvä talouslukutaito auttaa yksilöitä ennakoimaan yleistä talouden kehitystä ja peilaamaan omaa tilannettaan tähän.

Digitalisaatio on tehnyt maailmasta rajattoman tavalla, jota sääntely ei aina suojaa. Ongelmatilanteissa kuluttajansuojakysymykset saattavat osoittautua mahdottomiksi ratkaista[4]. Tietoyhteiskunnassa maksaminen ei enää aina edes merkitse perinteistä rahallisen vastikkeen luovuttamista tuotteista ja palveluista. Tiedosta on rahan sijaan tullut vastike – ja kauppatavara – samanaikaisesti. Monista digitaalisista palveluista maksetaan pelkkää tietoa luovuttamalla[5]. Tietosuojaan liittyvien oikeuksien kattava ymmärtäminen voisikin olla osavaatimus riittävälle talouslukutaidolle.

Haasteista huolimatta digitalisaatio on monin tavoin myös helpottanut talousosaamisen edistämistä. Siinä missä maksutapojakin, on markkinoilla myös alati kasvava määrä erilaisia taloudenhallintasovelluksia. Näiden avulla voi paitsi pitää kirjaa menoista, myös suunnitella rahankäyttöä etukäteen budjetoimalla. Kaupalliset toimijat voivat myös antaa kuluttajilta kerättyjä tietoja kuluttajien omaan käyttöön[6], mikä edesauttaa sen ymmärtämistä, mihin rahaa kuluu ja mistä voisi ehkä säästää.

Kynnys ottaa yhteyttä talousneuvojaan tai vertaistukiryhmään esimerkiksi chat-työkaluilla tai sosiaalisessa mediassa on voinut digitalisaation ansiosta madaltua. Lisäksi monet paikan päällä tiettyinä aikoina vierailua edellyttäneet palvelut ovat nyt saatavilla ajasta ja paikasta riippumatta. Talousaiheiset kampanjat leviävät nopeammin ja tehokkaammin digitaalisesti kuin analogisesti. Verkon kautta on saatavilla runsaasti talousosaamiseen liittyvää tietoa, esimerkiksi blogeja, oppaita, pelejä ja oppimateriaalia. Talousosaamista edistävät niin koulut, viranomaiset, yritykset

kuin järjestötkin. Raha-asioista kannattaa myös puhua perheen ja ystävien kesken avoimesti. Yhteistyö talousosaamisen parissa toimivien tahojen välillä on ensiarvoisen tärkeää.

Suomen Pankin maksuneuvosto on julkaissut keväällä 2018 e-kirjasen Talouslukutaito 2020-luvulla. Suomen Pankki osallistuu myös aktiivisesti moniin talousosaamisen edistämiseksi järjestettäviin hankkeisiin ja koulutuksiin. Talouslukutaito on kaikille iästä riippumatta kuuluva tärkeä kansalaistaito.

Asiasanat

digitalisaatio, kotitaloudet, talousosaaminen